

Frontkjempere, men ikke for Norge

Art. p. Morgan
31. 1993

JOHN BERG

Var de norske frontkjemperne idealister som bare hadde valgt en annen vei enn annen ungdom i kampen for Norges sak? Eller var det å bli frontkjemper et massivt brudd med selve verdigrunnlaget for datidens ungdomsgenerasjon? At det var et brudd, sto i virkeligheten klart helt fra de første lot seg verve i januar 1941. Kronikkforfatteren er redaktør av Vårt Vern, organ for Krigsskoleutdannede offiserers Landsforening.

Frontkjemperdebatten, som er blusset opp i disse dager, har to mangler. Det legges for liten vekt på samtidige kilder om vervingen av frontkjemperne. Og særlig legges det for liten vekt på de stemninger som dominerte i den ungdomsgenerasjon der frontkjemperne ble vervet fra. Myter dannes om unge idealister som bare valgte en annen kurs enn andre ungdommer som ville slåss for Norge.

Mange frontkjemperne hadde slåss mot tyskerne i 1940, hevdet det. De var patrioter, men skiftet side i en kaotisk tid; de mente at norsk innsats i egne avdelinger på tysk side ville bidra til å gjenreise en norsk hær og norsk selvstendighet etter en tysk seier. Dessuten ville de forsvare Finland og bekjempe bolsjevismen.

Felttoget i Norge i 1940 er et godt utgangspunkt for en vurdering av dette, fordi det går en viktig linje derfra og videre til krigstidens holdninger i ungdomsmiljøene. Samtidige rapporter, dagbøker og notater fra felttoget, fra deltagere i fremste linje fra kompanisjef og ned til menig, viser at særlig i Sør-Norge var én tendens åpenbar: Avdelingene gikk etterhvert i oppløsning, ikke minst på grunn av det rent fysiske blodslitet. De soldater som holdt ut lengst, var derfor oftest de veltrente idrettsaguttene, særlig de gode skiløperne. Det var disse veteranene som utover sommeren dro på skogen for å hente bortgjemte våpen, og det er her vi finner grasrotkimen til Mil-organ. Dette stemmer godt med undersøkelser i flere land, blant annet med amerikanernes omfattende forskning blant både egne soldater og tyske krigsfanger. Gruposam-

holdet blant soldater som holder ut blir enormt sterkt.

Gjennom mange års arbeid med felttoget 1940 har det ikke vært mulig for meg å finne ett tilfelle der en soldat som kom inn i dette gruppesamholdet senere skiftet side. Frontkjemperne finner vi nok blant deltagere i felttoget som av en eller annen grunn falt utenfor gruppesamholdet, selv om de senere sikkert kom inn i et sterkt gruppesamhold på østfronten.

Det vises også til den kaotiske tiden etter felttoget, med Stortingets ettergivenerhet og forsøkene på å få kongen til å abdisere. Her er det god dokumentasjon for at soldatgruppene fra felttoget tilhørte dem som støttet kongen og motstandslinjen. De fikk økende oppløsning etter kongens «nei» og etter at Reichskommissar Terboven avbrot riksrådsfremstøtet og innsatte de kommissariske statsråder 25. september. Dette virket avklarende i opinionen, også blant ungdom.

” Støttet kongen og motstandslinjen ”

Videre vises det til det velkjente spørsmål: om krigstilstanden mellom Norge og Tyskland fortsatte etter 7. juni 1940. Frontkjemperne (hevdes det) mente med god grunn at krigstilstanden var opphørt. Men veteranene fra felttoget var ikke opptatt av noen teoridebatt om dokumentenes formuleringer. De lyttet til kilder de stolte på. Særlig fikk talen kronprins Olav holdt i radio fra London 3. oktober 1940, der han sa (gjengitt fra et av de første illegale skrifterne): «Norge er fremdeles i krig, og så lenge det står fiendtlige styrker på norsk grunn er Norge krigsskueplass. Ennu seiler våre skip på alle hav med det trefarvede korsflagg, og ennå vaier splittflagget på våre orlogsfartøier, ennå er norske militæravdelinger rede til å gjøre sin plikt.» Dette skulle jo ikke være til å misforstå.

Fra soldatgruppene fra felttoget går det en rett linje til den første organiserte motstanden på grasrota, *idrettsstreiken*. Den spredte seg på få uker høsten 1940, og motivasjonen var ikke bare å protestere mot nazifiseringen av idretten. Minst like mye var ønsket om å holde seg i form til neste runde, revansjoppjøret mot tyskerne, som det var en utbredt oppfatning at ville komme temmelig snart. Idrettsungdommen dro på skogen for å trene og hadde stor glede av å leke gjemsel med Hirden, som jaktet på dem.

Idrettsstreiken trakk inn grupper som ikke hadde deltatt i felttoget.

FRONTKJEMPERE: De første ble vervet til kamp mot England, for østfronten eksisterte.

Men veteranene fra felttoget utgjorde en kjerne, og det er her vi ser hvordan disse gruppene fikk sin meget sterke betydning for utviklingen av holdningene i datidens ungdomskultur. All ungdom drev ikke idrett. Men det er god dokumentasjon for å hevde at idrettsstreiken ble en katalysator.

” England utpekes som fienden ”

Idrettsstreiken var kompakt. Fiendskapet til Hirden er en rødglod-

ende tråd i samtidige kilder. Det er ikke vanskelig å dokumentere at var man på innsiden i idrettsmiljøet, så sluttet man opp om streiken, og at den hadde sterk støtte fra annen ungdom.

Vi må igjen konkludere med at de som senere ble frontkjemper, på en eller annen måte må ha falt utenfor. Den første appellten om å melde seg som frontkjemper, i januar 1941, kom ikke i en kaotisk situasjon der ungdommen sto rådløs. Selv om det fantes svært lite aktivt motstandsar-

beide, var holdningen blant ungdom allerede så klart meislet ut at det å bli frontkjemper var et massivt brudd med selve verdigrunnlaget for datidens ungdomsgenerasjon.

På dette tidspunkt var det ennå fem måneder til Hitlers angrep på Sovjetunionen. Det hevdes at de som meldte seg ville være med å gjenreise en norsk hær, og at mange av dem ante at det gikk mot krig mot Sovjetunionen. Dette rimer dårlig med samtidige kilder. I appellen fra Quisling het det: «Tysklands kamp mot England, Europas evige uro- og krigsstifter, går mot sin avgjørende seierrike slutt.»

England utpekes også som fienden i en tale Quisling holdt for Oslohirden 13. januar. Og ved mønstringen av Regiment Nordland 30. januar sa han: «Det er England som har trukket oss i krig. – Det er England som dere også nå må møte.» England betød i praksis også de frie norske styrker som kronprins Olav refererte til i talen 3. oktober. Å ville slåss mot dem må vel sies å være en merkelig måte å gjenreise en norsk hær på.

” De var først og fremst utbrytere ”

Med angrepet på Sovjetunionen 22. juni 1941 skiftet vervingen over på kampen mot bolsjevismen og for Finland. Men som vi har sett, var den harde motstanden frontkjemperne møtte fra annen ungdom for lengst klar. Allerede ved mønstringen 30. januar refererte Terboven til den (i offisiell oversettelse): «Mange av deres egne landsmenn vil sikkert skjelle dere ut ennå idag.» Linjen fra felttoget, over idrettsstreik, holdningskamp og klare standpunkter mot frontkjemperne, forteller oss at det er altfor enkelt å forklare frontkjempernes valg med at de trodde de tjente Norge. Mange av dem var kanskje idealister, men de var først og fremst utbrytere fra sin ungdomskulturs dominerende verdigrunnlag. Vi finner ikke forklaringen i deres mulige idealisme, men i årsakene til at de ble utbrytere.

Statistikken viser, med en mulig feilmargin, at etter krigen ble bare 507 frontkjemper dømt for å ha meldt seg til fronttjeneste og ingen andre straffbare forhold. De andre forhold som de øvrige 4400 ble dømt for, rommer alt fra NS-medlemskap til forferdelige overgrep mot norske patrioter. Rettssakene bekrefter bildet: Dette var ungdom med forskjellige former for konflikter med sitt eget samfunn og særlig med sin egen generasjon. Det bekreftes ytterligere av at såpass mange av dem aldri har rikkert seg en tomme – og den dag i dag insisterer på at de valgte rett.

104831